

Iryna Tjurmenko – Liudmyla Bozhuk

SPECIÁLNÍ HISTORICKÉ DISCIPLÍNY VE VĚDECKÉM A VZDĚLÁVACÍM PROSTORU UKRAJINY

CÍL STUDIE

Problematika a předmět studie určily její účel. Cílem je zobecnění informací o výuce speciálních historických disciplín (dále SHD) na vysokých školách Ukrajiny a určení jejich strukturních složek v systému přípravy vysokoškolských studentů ve vzdělávacích zařízeních různých forem vlastnictví a podřízenosti v oborech 032 „*Historie a archeologie*“ a 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“.

Úvod

Počátky výuky SHD na Ukrajině pocházejí z klasického univerzitního vzdělání. Některé speciální disciplíny se na univerzitách v Černovicích, Charkově, Kyjevě a Oděse vyučovaly již v XIX. století a na Lvovské univerzitě už koncem XVIII. století. Součástí struktury vzdělávacího procesu byla znalost zdrojů, historické chronologie, historické geografie, toponymie, genealogie, numismatika a sfragistika. Významným způsobem ke studiu těchto oborů přispěli profesor Charkovské univerzity D. Bagalij, rektor Kyjevské univerzity svatého Vladimíra – M. Maksymovyč, dále profesori výše uvedené univerzity V. Ikonnikov, O. Lazarevsky, Lvovské univerzity – L. Finkel, G. Ulch, M. Hruševskij, I. Krypjakevyč a další. Na Černovické univerzitě se popularizací studia archeografie, toponymie a diplomatiky zabýval profesor V. Milkovyč [9, s. 22–24; 54].

Ani počátkem XX. století neklesl zájem o hloubkové studium dokumentů na základě speciálních metodik. Na Fakultě historie a filologie Kyjevské univerzity sv. Vladimíra prof. V. Peretc vytvořil vědecký kroužek „*seminář ruské filologie*“, jehož studenti měli možnost prohloubeně studovat paleografii, prameny, ponořit se do textologie, dialektologie, kritiky pramenů při studiu starší ruské literatury a ukrajinských starých tisků XVI.–XVII. století. Díky semináři byla do vědeckého oběhu uvedena celá vrstva nových pramenů, a tím i jedinečný svět ukrajinské barokní literatury. Takoví žáci prof. V. Peretce jako S. Maslov, O. Nazarevskij, I. Ogienko, O. Gruzynskij a další přednášeli některé speciální historické disciplíny ve vzdělávacích institucích v Kyjevě, Nižynu, Charkově nebo používali příslušnou metodiku při výuce kurzů ukrajinské historie a literatury [49, s. 29–32].

V období sovětské vlády se navzdory ideologickému tlaku a kontrole ze strany stranických orgánů zrodila generace ukrajinských vědců, kteří vyvíjeli nové metody

a prováděli inovativní výzkum ve speciálních historických disciplínách. Určitá liberalizace společenských vztahů přinesla do vědeckých kruhů prvky diskuse, v důsledku čeho se v letech 1950–1960 se definitivně zformoval název pomocných historických oborů. Během sovětské éry byla vytvořena a rozvíjena nová i stávající centra pro studium pomocných historických oborů.

Vědecká centra vznikla v Moskvě, Petrohradu (tehdy Leningrad), Ufě, Tambově, Rostově na Donu a dalších městech. Na Ukrajině pokračoval výzkum v oblasti SHD a jejich implementace do vzdělávacího procesu na univerzitě ve Lvově, kde byla v roce 1784 založena katedra numismatiky a heraldiky. V šedesátých a sedmdesátých letech se na univerzitě vyučovala paleografie, metrologie, chronologie a metody studia historických pramenů [1, s. 550–551; 54, s. 141, 145]. Ovšem impulzem pro rozvoj koncepčních základů pro výzkum a výuku SHD byl „seminář archivnictví a pomocných historických disciplín“, který zahájil svoji činnost v roce 1961 v rámci Ústředního státního archivu Ukrajiny ve Lvově [1, s. 550–551]. Na jeho 97 zasedáních konaných v prvním dvacetiletí byla přijata účinná rozhodnutí o metodice využívání pomocných historických disciplín v praktické práci archivářů a osvědčenců [1, s. 563–564]. Když se k Celoukrajinskému vědeckému fóru připojili jak přední vědci, tak i přední vědecké instituce Ukrajiny, přispěl seminář ke stanovení interdisciplinárních metod studia pramenů a ke změně paradigmatu přípravy odborníků.

Od roku 1969 se opatrně, z iniciativy ruského archeologa A. Mongejma, začal zavádět nový pojem „speciální historické disciplíny“, jehož použití bylo nakonec zakotveno ve vědecké terminologii v roce 1980 [11, s. 711]. Vědecká centra na Ukrajině rovněž provádějí výzkum s cílem rozšířit základnu pramenů, zlepšit metody a diverzifikovat témata výzkumu SHD. Univerzity republiky aktivně zavádějí do vyučovacího procesu speciální kurzy speciálních historických disciplín.

Po utvrzení státní nezávislosti se na Ukrajině stal aktuálním nejen výzkum teoretických problémů, ale zároveň se zintenzivnila praktická aplikace SHD v různých oblastech budování státu. Především šlo o potřebu důkladného studia ukrajinské historie bez ideologických razítek a nánosů sovětské éry. Před vědci vyvstala řada problémů týkajících se výzkumů národní atributů, symbolů, erbů, znaků, pečetí atd., jejichž znalost byla nezbytná pro vydání národní měny, poštovních známek, řádů, medailí, vojenských odznaků a podobně. V roce 1992 byla v nezávislé Ukrajině vydána první učebnice speciálních historických disciplín. Tuto ideu realizovala v té době již zformovaná ukrajinská vědecká škola. Učebnice obsahovala popis šedesáti speciálních historických disciplín. Podle autorů měla tato práce dát podnět k dalšímu vědeckému výzkumu v této oblasti [9, s. 25]. V květnu 1994 na základě sekce historické geografie a kartografie oddělení ukrajinské historiografie a speciálních historických disciplín Ústavu dějin Ukrajiny Národní akademie věd Ukrajiny (dále jen „Ústav dějin Ukrajiny NAV Ukrajiny“) byla zřízena katedra historiografie a speciálních historických disciplín, kterou do roku 2006 vedl doktor historických věd M. Dmitrienko – věhlasný odborník v oblasti faleristiky, heraldiky a studia pramenů. V roce 2008 byla katedra reorganizována na

oddělení speciálních oborů historické vědy a elektronických informačních zdrojů a do současné doby je strukturální jednotkou Ústavu dějin Ukrajiny Národní akademie věd Ukrajiny [3].

Použití termínu „*speciální historické disciplíny*“ definitivně zakotvilo ve vědecké terminologii, ačkoli termín „*pomocné historické disciplíny*“ i nadále přežívá jako synonymum „*speciálních historických disciplín*“ v moderních pracích ukrajinských vědců [55].

Status SHD ve vědeckém a vzdělávacím životě Ukrajiny byl určen jejich umístěním ve struktuře historické vědy. S ohledem na to, že studie pramenů byly uznány jako integrační disciplína [4], která byla základem pro studium historického a kulturního dědictví, SHD měly spíše servisní úlohu. Právě tato úloha SHD určovala jejich roli jako disciplíny, nikoli vědy. Proto SHD zaujaly místo subsystémů speciálních odvětví historické vědy, které zahrnovaly historiografii, archeografii, studia pramenů, antropologii, archivnictví [14, s. 140]. Je třeba poznamenat, že název speciálních odvětví historické vědy má kromě zmíněného oddělení Ukrajinského ústavu dějin Ukrajinské národní akademie věd také Katedra historické fakulty Kyjevské univerzity Tarase Ševčenka (Katedra archivnictví a speciálních odvětví historické vědy). Podnět k zamyšlení předkládá M. Ilkiva-Svydnycký interpretací termínu „*speciální odvětví historické vědy*“. Výzkumník je vnímá širěji než subsystém historické vědy, protože mnoho specializovaných oborů, které k nim patří, je již obsahově i metodicky vyvinuto na úroveň vědy [11, s. 711–712].

V tomto kontextu je zapotřebí přehodnotit i umístění SHD, strukturální komponenty, kterých již dávno „*přerostly*“ stadium „*subsystému*“, protože už dlouho používají k obsluze vlastní teoretický základ, nahromadily značný empirický materiál, mají vlastní předmět, objekt a pravidla výzkumu.

HISTORIOGRAFIE PROBLÉMU

Na Ukrajině v současnosti existuje 80 názvů speciálních historických oborů, i když tento údaj je třeba vnímat s určitou mírou relativity, protože literatura zmiňuje větší množství názvů disciplín. Rozvíjí se i různé přístupy k jejich klasifikaci a struktuře. Na konci devadesátých let 20. století a počátkem 21. století se klasifikace SHD zakládala na principu společných předmětných znaků. Struktura, vypracována M. Varčavčykiem a podporovaná I. Vojcechovskou a J. Kalakurou, předpokládala rozdělení SID na skupiny dle principu předmětnosti: „*disciplíny, zkoumající určité typy a druhy pramenů; b) disciplíny, rozvíjející speciální metody práce s prameny*“ [15]. Každá skupina byla dále rozdělena do podskupin. Skupina zahrnující prameny byla rozdělena do tří podskupin. Do první patřila paleografie, diplomatika, textologie, epigrafika, papyrologie, epistologie, výzkum rukopisů na březové kůře, folkloristika; druhá podskupina obsahovala disciplíny, které byly zastoupeny prostřednictvím obrazových zdrojů. To se týkalo heraldiky, numismatiky, sfragistiky, faleristiky, ikonografie, kinematografie a fotografie, bonistiky,

filatelie, symboliky, kartografie atd.; třetí podskupina zahrnovala speciální historické disciplíny týkající se materiálních zdrojů, konkrétně sem patřily věda o historických zbraních, historická věda o uniformách, vexilologie, věda o vlajkách [15, s. 41, 43, 44].

Struktura speciálních historických oborů se postupem času poněkud zjednodušila, vzhledem k jejich počtu a nedostatečnému rozvoji klasifikačních principů. Dnes se dělí na tradiční (klasické) a nové. Mezi tradiční patří numismatika, bonistika, sfragistika, heraldika, faleristika, vexikologie, paleografie, chronologie, onomastika, marginalistika, studie memoárů [4]. Vývoj metod studia pramenů vedl k tomu, že se z tradičního souboru disciplín vyvinuly samostatné deriváty jako filigranologie, výzkum rukopisů na březové kůře, papyrologie, faleristika, klimetrie, feminologie, nekropologie. Zároveň je třeba poznamenat, že klasifikace SHD je stále diskutabilní a teoretické základy v této oblasti spojily výsledky vědeckých škol z doby sovětské éry, moderního domácího i zahraničního výzkumu.

Věnujeme-li pozornost vzájemným vztahům a podřízenosti speciálních historických disciplín ve struktuře historické vědy, zjistíme, že SHD stejně jako speciální odvětví historické vědy jsou subsystemy historické vědy různých úrovní podřízenosti, z kterých se nezformovaly speciální historické vědy, jako tomu bylo v západní Evropě [57]. Zejména ve Francii, Španělsku a Itálii v druhé polovině dvacátého století heraldika byla uznána jako samostatná věda [56]. Na Ukrajině se však stále jedná o obor, který obsluhuje výzkum pramenů a s ním i historickou vědu.

Avšak vznik nových výzkumných metod v oblasti historie, integrace a interdisciplinární povaha vědeckých problémů vedly k významnému zájmu vědců o hlubší a specializovanější studium strukturních složek SHD. Zrodily se i vědecké školy, které přispěly ke vzniku specializovaných odborných a vědeckým vydání jako diskusní platformy pro projednání různých vědeckých problémů v oblasti SHD.

Jedním z prvních vědeckých vydání generalizujícího charakteru se stal sborník vědeckých prací „*Speciální historické disciplíny: otázky teorie a metodiky*“. V letech 1999 až 2019 bylo vydáno 30 čísel vydání, připravených pracovníky Ústavu speciálních odvětví historických věd Ústavu dějin Ukrajiny Národní akademie věd Ukrajiny [43], na jejichž vzniku se podíleli vědci z různých vědeckých institucí. Rozvoj výzkumu přispěl ke vzniku rubrik, na jejichž stránkách se vysvětlovaly teoretické a metodologické problémy, problémy archivnictví, biografistiky, nauky o pramenech, historiografie, heraldiky, bonistiky, faleristiky, numismatiky, sfragistiky, genealogie, věda o emblemech, paleografie, kodikologie, uniformologie atd.

O teoretických problémech pojednávali M. Dmytrienko, J. Kalakura, L. Markitan; otázkami kodikologie se zabývali O. Anapovyč, G. Borjak, Dubrovina, M. Serhij; heraldické otázky a vexilologie byly předmětem zájmu A. Grečyla, M. Dmitryjenka, J. Iščenka, O. Odnoroženka a J. Savčuka. O otázkách numismatiky a bonistiky psali G. Bakalec, M. Dmitryjenko, O. Kahljan, G. Kozubovskij, O. Klymenko, V. Levčenko, O. Ohuj, S. Pyvovarov, O. Popelnycka, P. Rjabčenko, G. Sa-

požnyk, P. Fedoriv, I. Chromova; otázky historiografie a pramenů zaujaly G. Borjaka, I. Verbu, J. Vermenyče, I. Vojcechivskou, I. Dzyru, G. Papakina, J. Pinčuka, O. Popelnycka, J. Kalakura, J. Mycyka, O. Sokyryka, V. Stepankova a O. Jase. O otázkách paleografie pojednávali J. Dzyra, S. Myščuk, M. Palijenko; o otázkách sfragistiky a faleristiky O. Alfjorov, M. Dmytryjenko, A. Parkonin, O. Parchomenko, V. Perkun, J. Pšeničnyj, J. Samojlenko a I. Sytyj. Genealogické otázky zaujaly M. Varvarceva, J. Leguna, N. Lobka, M. Mychajličienka, S. Potapenka, I. Smutoka, V. Tomazova, O. Jase; otázky vědy o historických zbraních a uniformologie K. Anisimova, V. Gucula, J. Slavutyče, D. Tojičkina a M. Čmyra [43].

Kumulace znalostí a formování vědeckých škol přispěla ke vzniku specializovaných publikací, zabývajících konkrétními problémy SHD. Například otázkám genealogie bylo v květnu 2011 věnováno „ukrajinské genealogické čtení“, které posloužilo impulzem k vydání v roce 2013 sborníku vědeckých prací založených na jejich materiálech [6]. Druhé číslo sborníku vědeckých prací na základě dalšího „ukrajinského genealogického čtení“ (2013) uviděl svět v roce 2016 [7].

Komplexní vědeckou publikací, která spojila studium problémů numismatiky, bonistiky, sfragistiky, historie peněžního oběhu, archeologie, muzeologie a archivistiky byla „Ukrajinská numismatická ročenka“, založená v roce 2017. Přestože byla vydána pouze tři čísla, časopis založil platformou pro diskusi o problémech peněžního oběhu (V. Orlyk, S. Kulešov, O. Potylčak, K. Myzgin, S. Stepanenko, J. Sytyj), padělání mincí (O. Bakalec, Bojko-Gagarin, I. Prochnenko, M. Žylenko, S. Kulešov, O. Nadvirňak, S. Orlyk, O. Pohorilec), identifikaci mincí a nových nálezů (R. Islamov, S. Kulešov, V. Orlik, V. Romankevych, D. Janov) atd. [51].

Prohloubená studia problémů, které v sovětských dobách a priori nebylo možné studovat, natož publikovat, se projevila ve vzniku důkladného výzkumu. Z tohoto úhlu pohledu je třeba věnovat zvláštní pozornost monografii A. Bojko-Gagarina, věnované historii padělání ve střední a východní Evropě během středověku a raného novověku časech, analýze nálezů padělaných mincí, technologii jejich výroby i terminologické analýze [2]. Monografická studie O. Odnoroženka se zabývala studiem rodových heraldických památek ruské šlechty ruských zemí začleněných do složení Koruny Polské v roce 1434 (země Peremyšl, Sanok, Lvov, Halyč, Cholm a Podil) a v roce 1462 (země Belz) [27, 312 s.]. Autor prokázal absenci vlivu polského heraldického systému na formování ruské rodové heraldiky v XIV. století. V XV. století tyto vlivy byly pouze izolované, a rodová ruská heraldika neznala žádná erbová bratrství nebo erbové názvy, které se objevily již v raném novověku [27, s. 305].

Řada studií je věnována zobecnění praktických zkušeností s výukou SHD na ukrajinských univerzitách. Úloha a místo SHD ve vědeckých a vzdělávacích výstupech profesorů historické fakulty Charkovské národní univerzity V. Karavzina v období 1991 až 2014 jsou prezentovány v publikaci V. Ivaščenka a O. Kraska. Výzkumníci analyzovali témata vzdělávacích kurzů vyučovaných na fakultě. Zjistili, že podíl vědeckých publikací o SHD na fakultě činil 3 až 9 % z celkového počtu vědeckých produkcí v daném období a prokázali, že vědecký zájem přednášejících se

převážně soustředil na oblast numismatiky a nauku o emblémech. Popsali vedoucí roli pedagogů Katedry historiografie, pramenných studií a archeologie při publikační činnosti v oblasti archivnictví a pramenných studií [10, s. 136–139, 143]. Důležitou roli při provádění odborného výzkumu ve speciálních odvětvích historické vědy a speciálních historických disciplínách sehrála série „*Sešity studií pramenů*“, kterou založila Katedra historiografie, pramenných studií a archeologie v roce 2002 [10, s. 143].

O. Tarasenko ve své publikaci zdůraznila potřebu využití informačních technologií při výuce speciálních historických disciplín. Avšak článek spíše věnuje větší pozornost fázím vývoje informačních technologií, jejich roli a významu, než praktickým problémům jejich aplikace [48]. Model přípravy odborníků v oboru 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ na Národní letecké univerzitě a umístění specializace archivnictví a dokumentace analyzovali I. Tjumenko, L. Božuk [58] a S. Lytvynska [25].

Nelze opomenout specializované vzdělávací publikace, které na jedné straně představují zobecnění výsledků vědeckého výzkumu ve speciálních historických disciplínách, a na druhé straně charakterizují potřebnost tohoto typu publikací, která je dána podílem jejich výuky na všeobecném odborném vzdělávání vysokoškolských studentů v oboru 032 „*Dějiny a archeologie*“ a 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“. Tyto vzdělávací publikace jsou připravovány v souladu s osnovami a programy vysokých škol, proto se liší přístupy, hloubkou použití aplikovaných metod výzkumu určitých speciálních oborů a jejich strukturou. Výukový tutoriál P. Horochovského [8] je věnován obsahu SHD, historii jejich vzniku a stanovení, analýze typů pramenů a nástrojů a metodám výzkumu paleografie, chronologie, numismatiky, sfragistiky, historické metrologie, bonistiky, vexilologie a onomastiky. O specifice předmětu a objektu speciálních historických disciplín, jejich roli v systému historického výzkumu, metodách použitých v těchto výzkumech i o analýze speciálních historických klasických i novějších metod pojednává výukový informační tutoriál I. Vojcechivské, V. Tomazové a M. Dmytrijenka [44]. Výukový tutoriál G. Bondarenko představuje studijní materiály z oblasti paleografie, neografie, dokumentace, historické metrologie, numismatiky, bonistiky, historické heraldiky, faleristiky a vexilologie, historické geografie, historické topografie, muzeologie a sběratelství [3]. Výukový tutoriál praktické orientace pro studenty historických oborů ve speciálních historických disciplínách M. Jaremenka je rozdělený do dvou částí. První se věnuje studiu speciálních odvětví historické vědy a druhá tradičním speciálním historickým disciplínám [55]. Z nejnovějších vzdělávacích publikací si zaslouží pozornost učebnice V. Voronova [5]. Výukový tutoriál ukrajinské paleografie V. Denysjuka obsahuje ukázky abeced, typy písma, ukázky grafémů a interpunkčních systémů, zahrnuje rovněž specifiku kryptografie a šifrování [50].

Historiografická analýza ukázala, že se v období nezávislosti na Ukrajině zformovala škola vědců v oboru studií pramenů a SHD. Aktivně se vyvíjel vědecký výzkum ve speciálních historických odvětvích, který byl soustředěn na stránkách

specializovaných sbírek vědeckých prací a vědeckých časopisů. Analýza reprezentovaných témat svědčí nejenom o aktivní publikační činnosti v této oblasti, ale zároveň umožňuje udělat si představu o nerovnoměrné prezentaci jednotlivých speciálních disciplín v celkovém počtu publikací. Větší zájem vědců byl zaznamenán v oblasti historiografie, pramenných studií, numismatiky, sfragistiky, faleristiky, heraldiky a genealogie. Též byla vytvořena vyučovací literatura pro studenty. Přestože se jednotlivé vědecké články o zobecnění zkušeností z výuky SHD objevily, byl zaregistrován nedostatek moderních prací, které by vytvořily zobecněný přehled o výuce SHD na vysokých školách Ukrajiny. Cílem této studie je tuto mezeru zaplnit.

METODY VÝZKUMU

Metodologie je určena předmětem výzkumu. K analýze struktury SHD v přípravě odborníků byly vybrány obory 032 „*Historie a archeologie*“ a 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ dle principu zastoupení SHD a/nebo jejich složek ve vzdělávacích a odborných programech. Monitorování se neprovádělo pro obor 014 „*Střední vzdělávání (dějepis)*“, a to z důvodu převahy bloků oborů obecné historie, metodické a pedagogické orientace. Vysoké školy byly rozděleny metodou seskupování na klasické univerzity, pedagogické a technické univerzity, kde se v těchto oborech SHD vyučovalo. Metody analýzy a syntézy byly použity ke studiu repertoáru vědeckých publikací a zjištění dynamiky publikací. Pomocí historické metody byl analyzován proces stanovení SHD, jako vědecké a vyučovací disciplíny. Metoda monitoringu webových stránek vysokých škol na Ukrajině umožnila studium vzdělávacích odborných programů, obsahujících informace o vzdělávacích komponentech výuky. Srovnávací metoda byla použita ke srovnávací charakteristice struktury SHD v různých vysokoškolských zařízeních a v různých specializacích. Metoda generalizace pomohla vyznačit celkový obraz SHD v systému humanitního vzdělávání na Ukrajině a prezentovat získaná data v tabulkové formě.

REGULAČNÍ A PRÁVNÍ PODPORA ODBORNÉ PŘÍPRAVY ODBORNÍKŮ V OBORU 032 „*HISTORIE A ARCHEOLOGIE*“ a oboru 029 „*INFORMATIKA, ARCHIV- NICTVÍ A KNIHOVNICTVÍ*“

Hlavní myšlenkou koncepce vysokoškolského vzdělávání v současné fázi vývoje ukrajinského státu je školení kvalifikovaných pracovníků odpovídající úrovně a profilu, konkurenceschopných na trhu práce, kompetentních, odpovědných, ovládajících znalosti a dovednosti ve svém oboru a orientovaných v souvisejících oborech, schopných efektivní činnosti na mezinárodní úrovni, připravených na

celoživotní profesionální růst, sociální a profesní mobilitu [58]. V souvislosti s rozvojem digitální společnosti a formováním společnosti založené na znalostech je nezbytné připravovat profesionální historiky i archiváře s důkladným základním historickým vzděláním, kteří zároveň ovládají moderní informační a komunikační technologie, jsou schopni „*používat relevantní metody zpracování historických a archeologických pramenů, včetně speciálních nástrojů historické disciplíny i moderních informačních technologií pro zpracování historických dat*“ [47]. Moderní systém odborné přípravy budoucích specialistů historiků, archeografů, archivářů, vědeckých a pedagogických pracovníků muzejních institucí, učitelů vysokých škol a středních škol je založen na ustanoveních Národní doktríny vzdělávání [35], zákonech Ukrajiny „*O vzdělávání*“ [39] (v aktuální znění ze dne 02. 04. 2020) a „*O vysokoškolském vzdělávání*“ [38] (znění ze dne 18. 03. 2020), dále na Usnesení kabinetu ministrů Ukrajiny „*O schválení Národního rámce kvalifikací*“ [35], „*O schválení seznamu znalostních oborů a specializací, v nichž probíhá příprava studentů vysokých škol*“ [36] (znění ze dne 02. 11. 2017), Standardech vysokoškolského vzdělání na Ukrajině první (bakalářské) úrovni – odvětví: 03 Humanitní vědy, obor 032 „*Historie a archeologie*“ a první (bakalářské) a druhé (magisterské) úrovni oboru 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ [45, 46, 47] a dalších právních dokumentech a předpisech.

Současný stav sociálně-ekonomického a sociálního rozvoje na Ukrajině vytváří nové požadavky na kvalitní přípravu historiků, pracovníků archivního a muzejního odvětví, vyučujících historických disciplín na všeobecných středních a vysokých školách, a to jak v oboru 032 „*Historie a archeologie*“, tak i na úrovni neustálého zlepšování odborné způsobilosti v budoucnu. Vznikla potřeba odborníků-historiků, kteří kromě znalostí nových informačních a komunikačních technologií mají rovněž hluboké vědomosti ze specifických oblastí historické vědy: historiografie, archeografie, nauky o pramenech, antropologie a SHD, včetně: paleografie, heraldiky, sfragistiky, numismatiky, bonistiky, memoáristiky, chronologie, onomatologie atd.

Digitalizace společnosti, zavedení elektronické správy dokumentů a prezentace archivních informačních zdrojů v globální informační síti si vyžádaly přehodnocení teoretických základů archivního vzdělávání na Ukrajině. Od roku 2015 se na Ukrajině zavádí nový model odborného vzdělávání interdisciplinárního charakteru, který spojuje jak přípravu správců současné dokumentace, včetně elektronické, manažerů veřejné správy, manažerů obchodních struktur, dokumentačních informačních systémů a zdrojů, kompetentních v oblasti informačních a komunikačních činností, tak i přípravu archivářů-dokumentaristů, archivářů, knihovníků, badatelů a správců národního historického a kulturního dědictví [58].

V souladu s usnesením kabinetu ministrů Ukrajiny „*O schválení seznamu znalostních oborů a specializací*“ (29. 4. 2015) byl vytvořen nový obor 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“, kde klasické archivnictví a obor „*Dokumentace a informační činnost*“ byly spojené také s knihovnictvím [36]. V souvislosti se zavedením oboru „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ se vysokoškolské instituce,

zabývající se přípravou v nově vzniklé specializaci, v rámci svých možnosti snaží zajistit v novém oboru rovný rozvoj všech jeho složek - odborníků v oblasti informací, knihovníků a archivářů. To znamená, že problém odborného vzdělávání budoucích odborníků, zejména v oblasti humanitních věd a kultury i nadále zůstává aktuálním, stejně jako harmonizace národního vzdělávání v různých oblastech znalostí v souladu s příslušnými mezinárodními vzdělávacími normy při zachování národních tradic.

VARIABILITA VÝUKY SPECIÁLNÍCH HISTORICKÝCH DISCIPLÍN VE VYSOKOŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH NA UKRAJINĚ

V současné době na Ukrajině archiváře v oboru 032 „*Historie a archeologie*“ připravují 43 vysokoškolských zařízení různých profilů (klasické univerzity, humanitní, technické) i různých forem vlastnictví (státní, obecní a soukromé formy vlastnictví) [41]. Z celkového počtu máme 15 klasických univerzit, 17 vysokých škol pedagogického směru, 3 technické univerzity, zbývající jsou humanitního směru. Můžeme konstatovat, že existují rozdíly v přístupu jednotlivých vysokoškolských zařízení k vypracování vzdělávacích a odborných programů a vyznačení přehledu složek příprav budoucích odborníků v oboru 032 „*Historie a archeologie*.“ Každá instituce vysokoškolského vzdělávání, s přihlédnutím k jejímu profilu, výukovým tradicím, stávajícím vědeckým školám, zahrnuje do seznamu vzdělávacích složek vzdělávacích a odborných programů: historiografii, ukrajinskou a zahraniční historiografii, archeografii, studia pramenů, antropologii, archivnictví, obecný kurz historické disciplíny jako takové, a dále zejména: bonistiku, heraldiku, historickou biografistiku, nauku o pamětech, numismatiku, paleografii a diplomatiku, chronologii atd.).

Některé z těchto vzdělávacích institucí s přihlédnutím ke změnám v informačním prostředí - vytváření informačního systému a síťového prostoru a jejich dopadu na procesy ve vzdělávání a vědě, aktualizují metodiku a obsah tzv. klasických speciálních historických oborů, což se odráží v názvech nabízených vzdělávacích komponentů a při přiřazování odpovídající kvalifikace odborníkům v oboru 032 „*Historie a archeologie*“.

Je třeba poznamenat, že hledání informací o vzdělávacích komponentech studia cestou monitorování webových stránek vysokoškolských zařízení Ukrajiny, zejména za účelem prozkoumání a analýzy vzdělávacích programů odborné přípravy, nebylo snadným úkolem. Dost často tyto informace nejsou zveřejňovány nebo jsou k dispozici pouze pro interní použití vědeckými a pedagogickými pracovníky a studenty vysokých škol.

Je zajímavé, že některé vysoké školy (především se to týká technických univerzit) kromě obecných kurzů přednášejí studentům speciální historické disciplíny variabilně ještě i nauku o pramenech a archivnictví. Například v Čerkaské státní technologické univerzitě, katedra historie a práva fakulty humanitních technolo-

gií vyučuje studenty faleristiku a medailistiku, numismatiku a bonistiku, historii studených a střelných zbraní, historickou onomastiku, heraldiku, historickou geografii Ukrajiny a historii ukrajinské armády [2]. Studentům vzdělávacího stupně „magistr“ Východní Ukrajinské národní univerzity Volodymyra Dalja (Severodonetsk), katedry historie a archeologie právnické fakulty, na seznam povinných vzdělávacích komponentů odborného vzdělávacího programu zařadili studium biografie, světových dějin vojenství a historickou hermeneutiku [19].

Jiný přístup aplikují klasické univerzity, které dříve převážně připravovaly archi-váře a archeografy v historických oborech. Přední místo mezi obory vyučovanými na těchto univerzitách zauímají normativní a profesionálně zaměřené kurzy, které poskytují odpovídající úroveň teoretické a praktické přípravy historiků, archivářů a učitelů dějepisu. Vyučuje se archivnictví, historiografie (variabilní: Ukrajinská historiografie, historiografie slovanských národů, historiografie moderní Evropy, problémy zahraniční historiografie), teorie a metodologie archivnictví a speciálních historických disciplín, nauka o pramenech (variabilní: nauka o historických pramenech, historické prameny nové a moderní doby), antropologie (variabilní: historická antropologie, základy antropologie, sociohistorická antropologie), archeografie atd.

Snahu nabídnout maximálně širokou škálu speciálních historických disciplín pro vzdělávání odborníků bakalářské úrovně v oboru 032 „*Historie a archeologie*“, a to zejména v aspektu disciplín volného výběru, demonstrují katedra historie a filozofie Oděské národní univerzity I. Mečnikova a katedra moderních a soudobých dějin Černovické národní univerzity Jurije Fedkovyče. V seznamu normativních disciplín zauímají významné místo archivnictví, základy genealogie a heraldiky, nauka o pramenech, historiografie, základy antropologie a historická geografie. Mezi volitelné předměty spadají archivnictví/základy genealogie a heraldiky, nauka o pramenech, historiografie, základy antropologie; numismatika/historická chronologie a historická geografie, paleografie a metodika výzkumu písemných památek/historická chronologie/metrologie; studie pramenů dějin Ukrajiny/pramenů antických a středověkých dějin/studie pramenů novodobých a soudobých dějin; historiografie dějin Ukrajiny/historiografie dějin starověku a středověku a historiografie novodobých a soudobých dějin [20, 53].

Kliometrii jako interdisciplinární obor a součást studia zdrojů vyučuje na bakalářské úrovni pouze historická fakulta Dniprovské národní univerzity Olesja Hončara. Seznam oborů vyučovaných na fakultě: obecná historická geografie, historická geografie, historická geografie Ukrajiny, speciální historické disciplíny, studia historických pramenů, teorie a metodologie studia pramenů, civilizační procesy podle archeologických pramenů, historiografie, historická biografistika, historická antropologie a rasová geneze. Výše uvedené svědčí o komplexním přístupu k přípravě odborníků v oblasti historie a archeologie, kteří ovládají metody výuky a interpretaci historické minulosti [32].

V této kategorii vyniká národní univerzita „*Kyjevo-Mohyljanská akademie*“, kde v anotaci bakalářských a magisterských studijních programů katedry historie je

kromě speciálních historických oborů a ukrajinské a zahraniční historiografie představena i široká škála historických kurzů, a to zejména: historie Ukrajiny, historie primitivní společnosti, dějiny antického světa, dějiny západní civilizace, dějiny diplomacie, dějiny sovětské společnosti, úvod do dějin církve atd. [21].

Neklasické univerzity jsou zaměřeny na vzdělávání historiků, vyučujících na veřejných a soukromých institucích středoškolského a vysokoškolského vzdělání v souladu s profily vzdělávacích institucí. Většinou se jedná o bývalé pedagogické instituty, které již v dobách nezávislosti Ukrajiny získaly status národních univerzit. Proto je jejich přístup k procesu odborné přípravy historiků zpravidla založen na výuce historických oborů a speciálních odborů historické vědy: historiografie, studia pramenů, archivnictví, archeografie, antropologie. Mezi vysokými školami, které vyučují speciální historické disciplíny (klasické) se odlišují: Rovenská státní humanitní univerzita, kde se paleografie přednáší studentům bakalářského studia na Fakultě historie, politologie a mezinárodních vztahů; Mykolajevská národní univerzita V. O. Suchomlynského, kde fakulta pedagogiky a psychologie v magisterském programu zařadila do seznamu volitelných, dle volby studenta, disciplínu historiografie archeologického výzkumu, problémy při výkladu archeologických pramenů a antickou numismatiku. Vzdělávací a vědecký ústav historie a sociohumanitních disciplín O. M. Lazarevského národní univerzity „Černihivské collegium“ T. H. Ševčenka nabízí mezi volitelnými disciplínami základy faleristiky na bakalářské úrovni a základy bonistiky na magisterské úrovni. Historická fakulta Umanské státní pedagogické univerzity Pavla Tyčyny vypracovala pracovní studijní program memoarologie pro studenty vzdělávací úrovně „bakalář“ [12, 26, 32, 52].

Provedená srovnávací analýza vzdělávacích a odborných programů, obsahujících informace o komponentech vzdělávání a srovnávací charakteristika jejich struktury, ukázala variabilitu výuky speciálních historických disciplín na různých vysokých školách na Ukrajině v humanitních oborech 032 „*Dějiny a archeologie*“, o čemž svědčí tabulka 1 – Speciální historické disciplíny ve struktuře oboru 032 „*Dějiny a archeologie*“ na vysokých školách na Ukrajině.

TABULKA 1. Speciální historické disciplíny v struktuře oboru 032
«Historie a archeologie» na vysokých školách Ukrajiny

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Kyjevská národní univerzita Tarase Ševčenka, katedra archivnictví a speciálních odvětví historické vědy	Archivnictví, speciální historické disciplíny. Volitelné: paleografie a diplomacie, historická chronologie
Státní vysokoškolské zařízení «Užhorodská národní univerzita», fakulta historie a mezinárodních vztahů	Studie pramenů, historiografie soudobých dějin, moderní ukrajinská historiografie, lékařská antropologie, speciální historické disciplíny

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Dniprovská národní univerzita Olesja Hončara, historická fakulta	Kliometrie, základy antropologie, archivnictví a muzeologie. Cyklus odborné přípravy: speciální historické disciplíny, studie historických pramenů, historiografie. Volitelné předměty odborné přípravy: historická biografistika (VÚ «Bakalář»). Volitelné disciplíny cyklu všeobecné přípravy: teorie a metodologie historiografie, teorie a metodologie studií pramenů. Povinné problémy cyklu odborné přípravy: problémy zahraniční historiografie; volitelné komponenty odborné přípravy: historická antropologie a rasová geneze, historie archivnictví, civilizační procesy podle archeologických pramenů.
Doněcká národní univerzita Vasyla Stusa, katedra historie Ukrajiny a speciálních odvětví historické vědy	Antropologie, speciální historické disciplíny, sociální historická antropologie, studie historických pramenů VÚ «Magistr»).
Záporožská národní univerzita, historická fakulta	Speciální historické disciplíny. Volitelné: archivnictví, studie pramenů, ukrajinská a zahraniční historiografie (VÚ «Bakalář»). Aktuální problémy vědy o pramenech a historiografie, novodobé prameny a metody jejich studií, současná historiografie, současná historiografie dějin Ukrajiny, současná historiografie cizích států. Volitelné: standardizace v dokumentační agendě a archivnictví /studie historických pamětihodností /areografie, zahraniční archivnictví a mezinárodní spolupráce v archivnictví/ klasifikace archivních dokumentů /historie archivnictví v Ukrajině (VÚ «Magistr»)
Lvovská národní univerzita Ivana Franka, historická fakulta	Základy vědy o pramenech, kulturní antropologie, historická biografistika, základy muzeologie a vědy o pramenech, historie zbrání, speciální historické disciplíny, ukrajinská historiografie (VÚ „Bakalář“) Současná světová historiografie, současná

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Národní univerzita «Kyjevo-Mohyljanská akademie», fakulta humanitních věd	ukrajinská historiografie: vize a směřování (VÚ «Magistr»).
Národní univerzita «Ostrožká akademie», fakulta mezinárodních vztahů	Aktuální problémy ukrajinské a světové historie, historiografie, židovská paleografie, speciální historické disciplíny, současná ukrajinská a světová historiografie
Oděská národní univerzita I. I. Mečnikova, fakulta historie a filozofie	Historiografie, studie pramenů, metodika zpracování historických pramenů, speciální historické disciplíny. Volitelné: ukrajinská a světová historiografie
Sumská státní univerzita, katedra ústavního práva, teorie a historie státu a práva	Archivnictví, studie pramenů, historiografie, základy genealogie a heraldiky, základy antropologie, ukrajinská studie pramenů a archeografie, ukrajinský historický proces v kontextu evoluce světové vědy. Volitelné: archivnictví/Základy genealogie a heraldiky, základy antropologie, numizmatika/historická chronologie
Tavrijská národní univerzita V. I. Vernadského, katedra filozofie a historie	Studie pramenů a archivnictví, historiografie, speciální historické disciplíny
Charkovská národní univerzita V.N. Karazina, historická fakulta	Archivnictví, historická biografistika, základy antropologie a primitivní společnosti, speciální historické disciplíny, moderní světová historiografie
Chersonská státní univerzita, katedra světové	Archivnictví, historická antropologie historiografie, studie pramenů novodobé a soudobé historie, studie středověkých pramenů, studie pramenů historie Ukrajiny, studie pramenů historie Ruska (VÚ „Bakalář“) Historiografie antiky a středověku, studie pramenů soudobé Evropy (VÚ «Magistr»).
Chersonská státní univerzita, katedra světové	Studie pramenů, historiografie a speciální

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
historie a historiografie	historické disciplíny: tradice a inovace, základy archivnictví. Volitelné: archivnictví (historie archivnictví Ukrajiny, teorie a metodika archivnictví, archivní systém Ukrajiny a archivní legislativa)/ archivnictví, staroslověnština a paleografie starověkých památek / paleografie, archeografie / informační heuristika / usní historie/kilometrie, informační technologie v archivnictví a dokumentaci/ aktuální problémy studií pramenů
Čerkaská národní univerzita Bohdana Chmelnického, vzdělávací a vědecký ústav historie a filozofie	Základy antropologie. Volitelné: archivnictví, archeografie, světové archivnictví, historiografie dějin Ukrajiny
Černivecká národní univerzita Jurije Fedkoviče, fakulta historie, politologie a mezinárodních vztahů	Ukrajinská historiografie na přelomu XX.–XXI. století. Volitelné: paleografie a metodika výzkumu památek písemnosti /historická chronologie/ metrologie; studie pramenů dějin Ukrajiny/ studie pramenů antické a středověké historie/ studie pramenů novodobé a soudobé historie; historiografie historie Ukrajiny/historiografie dějin antičnosti a středověku/historiografie novodobých a soudobých dějin
Univerzity pedagogického zaměření	
Berďanská státní pedagogická univerzita, katedra historie a filozofie	Archivnictví, studie pramenů, historiografie dějin Ukrajiny, světová historiografie, současná světová historiografie, speciální historické disciplíny
Státní vysokoškolské zařízení «Prykarpatská národní univerzita Vasyla Stefanyka», katedra historiografie a studií pramenů	Cyklus odborné přípravy: základy antropologie, studie pramenů i archivnictví, speciální historické disciplíny. Volitelné disciplíny: historiografie: teorie a metodika, základy vědy o zbraních a uniformách Ukrajiny /základy vědy

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
	o zbraních a uniformách světa, aktuální problémy historiografie druhé světové války/ historiografie (VÚ «Bakalář»).
	Cyklus odborné přípravy: historiografie dějin Ukrajiny, historiografie světových dějin, historiografie dějin Slovanů v zahraničí (VÚ «Magistr»)
Vinnycká státní pedagogická univerzita Mychajla Kocubynského, Fakulta historie, práva a veřejné správy	Aktuální otázky historiografie a studií pramenů
Žytomyrská státní univerzita Ivana Franka, katedra speciálních historických disciplín a pravovědy	Historiografie dějin slovanských národů, ukrajinská historiografie, studie historických pramenů, historiografie archeologických výzkumů, speciální historické disciplíny
Izmajlská státní humanitní univerzita, katedra ukrajinské a světové historie	Studie historických pramenů a speciální historické disciplíny
Kamjanec-Podilská národní univerzita Ivana Ogijenka, historická fakulta	Speciální historické disciplíny. Volitelné: studie pramenů novodobé a soudobé historie států Evropy a Ameriky, studie pramenů dějin Ukrajiny, historická kartografie, archivnictví, základy antropologie (VÚ „Bakalář“) Historiografie světových dějin, ukrajinská historiografie (VÚ «Magistr»)
Kyjevská univerzita Borysa Hrynčenko, katedra historie Ukrajiny	Archivnictví, studie pramenů, historiografie, speciální historické disciplíny, historická antropologie
Luganská národní univerzita Tarase Ševčenka, katedra dějiny Ukrajiny	Studie pramenů, speciální historické disciplíny, ukrajinská historiografie (VÚ «Magistr»).
Melitopolská státní pedagogická univerzita Bohdana Chmelnického, katedra historie, archeologie a filozofie	Studie pramenů dějin Ukrajiny, speciální historické disciplíny, archeografie s archeografickou praxí, archivnictví s archivní praxí.

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Mykolajivská národní univerzita V.O. Suchomlynského, fakulta pedagogiky a psychologie	Volitelné: současná světová historiografie, současná evropská historiografie (VÚ „Bakalář“) Historická antropologie. Volitelné: základy analytické archeologie, světová historiografie XX st. (VÚ «Magistr») Volitelné: studie pramenů: archeologická věda o materiálech, historická antropologie Ukrajiny, historiografie archeologických výzkumů, problémy interpretace archeologických pramenů, antická numizmatika, Hydroarcheologie a historická geografie severozápadního pobřeží Černého moře (VÚ «Magistr»)
Národní pedagogická univerzita M.P. Drahomanova, katedra studií práva a speciálních historických disciplín	Studie pramenů, speciální historické disciplíny Volitelné: archivnictví, archeografie, „speciální odvětví historické vědy
Národní univerzita «Černihivské collegium» T.H. Ševčenka, vzdělávací – vědecký ústav historie a sociohumanitních věd O. M. Lazarevského	Antropologie, studie pramenů historie Ukrajiny, speciální historické disciplíny, ukrajinská historiografie. Volitelné: aktuální problémy studia historických pramenů, základy bonistiky, základy faleristiky
Nižynská státní univerzita Mykoly Gogola, historická fakulta	Speciální historické disciplíny. Volitelné: muzeologie /archivnictví, studie pramenů historie Ukrajiny / historické reálie regionu, historická antropologie/ dějiny primitivní společnosti, historiografie světové historie/ studie pramenů světové historie (VÚ „Bakalář“) Historická antropologie, historiografie archeologických výzkumů (VÚ «Magistr»).
Poltavská národní pedagogická univerzita V.G. Korolenka, katedra historie Ukrajiny	Archivnictví a archivní agenda, speciální historické disciplíny, historiografie dějin Ukrajiny, historiografie světových dějin

Přední vysoké školy na Ukrajině

Východoevropská národní univerzita
Lesi Ukrajinky, fakulta historie, politologie
a národní bezpečnosti

Ternopilská národní pedagogická univerzita
Volodymyra Hnatuka, historická fakulta

Umanská státní pedagogická univerzita
Pavla Tyčyny, historická fakulta

Speciální historické disciplíny

Studie pramenů světové historie a historie
Ukrajiny, historiografie a prameny muzejní
agendy

Archivnictví, studie pramenů, kulturní
antropologie, speciální historické disciplíny
(VÚ «Bakalář»).

Cyklus všeobecné a odborné přípravy:
současná historiografie a studie pramenů.
Volitelné: současná filozofická antropologie
(VÚ «Magistr»).

Cyklus obecné a odborné přípravy:
archivnictví, studie pramenů historie Ukrajiny,
historiografie dějin Ukrajiny.
Volitelné: antropologie, archeologické studie
pramenů, sociální antropologie Evropy,
historická antropologie (VÚ „Bakalář“)

Cyklus obecné a odborné přípravy:
historiografie světových dějin, současná
světová historiografie (VÚ «Magistr»).

Technické vysoké školy

Národní technická univerzita
«Dniprovská polytechnika», katedra
historie a politické teorie humanitních
a sociálních věd

Východoukrajinská národní univerzita
Volodymyra Dalja, katedra historie
a archeologie

Čerkaská státní technologická univerzita,
fakulta humanitních technologií

Sociální antropologie

Speciální historické disciplíny
(VÚ „Bakalář“)

Historiografie a biografistika, historická
hermeneutika (VÚ «Magistr»).

Archivnictví, studie pramenů, historie
studených a střelných zbraní, historická
onomastika, heraldika, speciální historické
disciplíny.

Volitelné: numismatika, a bonistika,
paleografie, faleristika a věda o medailích

Jiné vysoké školy	
<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Komunální zařízení «Charkovská humanitní a pedagogická akademie» » Charkovské oblastní rady, katedra sociálních a ekonomických disciplín	Studie pramenů
Mariupolská státní univerzita	Antropologie, studie pramenů, speciální historické disciplíny, současná historiografie cizích států Volitelné: archivnictví.
Rovenská státní humanitní univerzita, fakulta historie, politologie a mezinárodních vztahů	Studie pramenů a historiografie dějin Ukrajiny, studie pramenů a historiografie světových dějin, paleografie a speciální historické disciplíny (VÚ „Bakalář“) Ukrajinská historiografie XX.–XXI. st. (VÚ «Magistr»).
Univerzita celní správy a financí, katedra historie a teorie státu a práva (m. Dnipro)	Kliometrie (moderní informační technologie v historii), studie pramenů, historiografie, speciální historické disciplíny.
Černomořská státní univerzita Petra Mohyly, fakulta politických věd	Archivnictví. Volitelné: studie pramenů, historiografie a metodika výuky historie.

Specialisty v oboru 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ na Ukrajině připravuje 38 vysokoškolských zařízení různých profilů (univerzální, rezortní, technické, humanitní) různých forem vlastnictví (veřejné i soukromé). Z celkového počtu máme 7 klasických univerzit, 14 technických vysokých škol, zbytek je humanitních směrů. Například v Kyjevě odbornou přípravu absolventů v oboru „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ uskutečňuje 12 subjektů vysokoškolského vzdělávání [40]. Je třeba konstatovat rozdíly v přístupech vysokých škol k přípravě budoucích odborníků v oboru „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ na Ukrajině, což se odráží v seznamu a obsahu komponentů vzdělávacích odborných programů.

Na klasických univerzitách, které dříve připravovaly archiváře a archeology v rámci historických oborů, zaujímají významné místo normativní a profesionálně

zaměřené kurzy určené k zajištění odpovídající úrovně teoretické a praktické přípravy historiků a archivářů, včetně: „*Archivnictví*“, „*Teorie a metody archivnictví*“, „*Speciální historické disciplíny*“, „*Studia historických pramenů*“, „*Management v archivnictví*“ atd. Realita moderní digitální společnosti, nejnovějších informačních a komunikačních technologií pro vyhledávání, uložení a šíření informačních zdrojů však vedla k „*přehodnocení a aktualizaci teoretických základů a metodických nástrojů*“ ve vzdělávání archivářů [3]. Ve školním roce 2018/2019 zahájila přípravu odborníků v novém oboru „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ katedra archivnictví a speciálních odvětví historické vědy jedné z nejstarších univerzit na Ukrajině, která i dříve připravovala profesionální archiváře, výzkumníky pramenů a odborníky na archivy – Kyjevská národní univerzita Tarase Ševčenka. Mezi katedrou nabízenými akademickými kurzy, zaměřené na disciplíny historického cyklu, patří archivnictví, historická chronologie, paleografie a diplomatika, speciální historické disciplíny atd. [17].

Aktuální problémy moderního archivnictví, ukrajinské historiografie nabízí Katedra knihovnictví a bibliografie Národní univerzity Ivana Franka ve Lvově [18]. Studium pramenů jako samostatný akademický kurz se vyučuje na Záporožské národní univerzitě. Ovšem pouze na Černovecké národní univerzitě katedra mezinárodních informací přednáší studentům 3. ročníku oboru 029 „*Informační knihovnictví*“ kurz hermeneutiky [24].

Poněkud odlišný přístup k procesu přípravy odborníků v oboru 029 „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“, založený na vývoji informační složky oboru „*Knihovnictví a bibliografie*“, používají instituce vysokoškolského vzdělávání a kultury. Kromě povinného studia archivnictví na základních kurzech VÚ „*Bakalář*“ vyučují zejména nauku o historických a muzejních pramenech, speciální historické disciplíny, historiografii [16] a kulturní antropologii [23].

Snaha o kombinaci teoretických a praktických aspektů archivnictví s cykly disciplín fundamentálního a odborně orientovaného zaměření (informační management, řízení informačních zdrojů, informační a analytická činnost, public relation v orgánech veřejné správy atd.) je zjevnou u vysokoškolských vzdělávacích zařízení technického směru [58], zejména na katedře dokumentování a informační činnosti Národní metalurgické akademie Ukrajiny [29], katedře historie a dokumentace Národní letecké univerzity [30], katedře společenských věd, informačních a knihovnických záležitostí Centrální ukrajinské národní technické univerzity [34] a katedře humanitních věd, kultury a umění Kremenčugské národní univerzity Mychajla Ostrogradského [28]. V seznamu disciplín těchto kateder historické disciplíny zaujímají klíčové místo – jsou to: archivnictví, studia pramenů, studia historických pramenů, základy studií pramenů a speciálních disciplín, speciální historické a pomocné historické disciplíny (numismatika, sfragistika) atd. [58].

Srovnávací analýza vzdělávacích odborných programů, obsahujících informace o komponentech vzdělávání a srovnávací charakteristika jejich struktury ukázaly rozdíly v přístupech vysokých škol k přípravě budoucích odborníků v oboru „*Informatika, knihovnictví a archivnictví*“ na Ukrajině. Výše uvedené se odráží ve

struktury výuky speciálních historických disciplín na různých vysokých školách na Ukrajině v oboru 029 „Informatika, knihovnictví a archivnictví“, což je znázorněno v tabulce 2 „Speciální historické disciplíny ve struktuře oboru 029 „Informatika, knihovnictví a archivnictví“ na vysokých školách Ukrajiny.

TABULKA 2. Speciální historické disciplíny v struktuře oboru 029
«Informatika, knihovnictví a archivnictví» na vysokých školách Ukrajiny

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Klasické univerzity	
Kyjevská národní univerzita Tarase Ševčenka, katedra archivnictví a speciálních odvětví historické vědy	Archivnictví, speciální historické disciplíny. Volitelný komponent: paleografie a diplomacie, historická chronologie
Doněcká národní univerzita Vasyła Stusa, katedra informačních systémů řízení	Archivnictví
Zápороžská národní univerzita, fakulta žurnalistiky	Archivnictví, studie pramenů
Lvovská národní univerzita Ivana Franka, knihovnická fakulta	Aktuální problémy současného archivnictví, ukrajinská historiografie
Národní univerzita «Ostrozka akademie», fakulta politického a informačního managementu	Archivnictví
Černivecká národní univerzita Jurije Fedkovyče, fakulta mezinárodních informací	Hermeneutika/informačně analytická činnost
Univerzity humanitního zaměření	
Vysokoškolské zařízení «Veřejná mezinárodní univerzita rozvoje člověka «Ukrajina», katedra dokumentace a informační činnosti	Archivnictví

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Vysokoškolské zařízení Východoevropská univerzita ekonomiky a managementu (ve formě společnosti s ručením omezeným), katedra informací, knihovnictví a archivnictví a sociálně-humanitních disciplín	Archivnictví
Státní univerzita telekomunikací, katedra dokumentace a informační činnosti	Archivnictví
Státní zařízení «Luganská národní univerzita Tarase Ševčenka», katedra dokumentace a informační činnosti	Archivnictví
Izmajilská státní humanitní univerzita, katedra matematiky, informatiky	Archivnictví a informační činnosti Volitelný komponent: speciální historické disciplíny
Kyjevská národní univerzita kultury a umění, katedra muzeologie a expertízy historických a kulturních hodnot	Archivnictví, studia historických pramenů speciální historické disciplíny
Kyjevská univerzita Borysa Hrinčenko, katedra knihovnictví a informologie	Archivnictví
Komunální vysokoškolské zařízení «Užgorodský institut kultury a umění», katedra sociokulturní činnosti	Základy archivnictví Volitelný komponent: studie historických pramenů (VÚ «Bakalář »)
Luganská státní akademie kultury a umění, katedra společenských a humanitních věd	Historiografie
Mariupolská státní univerzita, katedra kulturologie a informační činnosti	Archivnictví, studia pramenů
Mukačivská státní univerzita, katedra filologických disciplín a sociálních komunikací	Archivnictví
Národní akademie vedoucích pracovníků	Archivnictví, kulturní antropologie

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
kultury a umění, katedra kulturologie a informačních komunikací	
Národní univerzita vodního hospodářství a využití přírodních zdrojů, institut ekonomiky a managementu	Archivnictví
Rovenská státní humanitní univerzita, katedra dokumentárních komunikací a knihovnictví	Archivnictví
Východoevropská národní univerzita Lesi Ukrajinky, fakulta historie, politologie a národní bezpečnosti	Archivnictví
Ukrajinská akademie tisku, katedra informací, knihovnictví a archivnictví	Archivnictví
Technické vysoké školy	
Ivano-Frankivská národní technická univerzita ropy a plynu, katedra dokumentace a informační činnosti	Archivnictví
Národní letecká univerzita, katedra historie a dokumentace a speciálních disciplín (VÚ «Bakalář»).	Archivnictví, základy studií pramenů Archivnictví a informační zabezpečení archivů (VÚ «Magistr»).
Národní aerokosmická univerzita M. J. Žukovského «Charkovský letecký institut», katedra dokumentace	Archivnictví
Národní metalurgická akademie Ukrajiny, katedra dokumentace a informační činnosti	Archivnictví a studie pramenů (VÚ «Bakalář»). Speciální historické disciplíny (paleografie, sfragistika, historická chronologie, archivní heuristika (VÚ «Magistr»).
Národní dopravní univerzita, katedra Informačně-analytické činnosti a informační bezpečnosti	Archivnictví
Národní univerzita «Poltavská polytechnika Jurije Kondratuka», humanitní fakulta Archivnictví (VÚ «Bakalář»).	
196 litelný komponent: studie pramenů, speciální historické disciplíny (VÚ «Magistr»)	

<i>Přední vysoké školy na Ukrajině</i>	<i>Speciální historické disciplíny</i>
Oděská národní polytechnická univerzita, katedra informační činnosti a mediálních komunikací	Archivnictví
Centrální ukrajinská technická univerzita, katedra společenských věd, informací a knihovnictví	Archivnictví. Volitelný komponent: pomocné historické disciplíny (VÚ «Bakalář»).
	Speciální historické disciplíny, studie historických pramenů (VÚ «Magistr»).

ZÁVĚR

Aktivní implementace SHD do vědeckého a vzdělávacího prostoru začala v roce 1990, kdy Ukrajina získala státní nezávislost, což bylo impulzem pro provedení výzkumu v oblasti státních symbolů a atributů. Zároveň je třeba podotknout, že struktura a jejich klasifikace pořád není ustálená. SHD stále zůstávají subsystémem speciálních odvětví historické vědy, tj. mají status oborů, obsluhujících historickou vědu. Nicméně takové disciplíny jako jsou numismatika, heraldika, sfragistika, genealogie a jiné již mají svůj předmět a objekt, metodiku a postupy pro výzkum.

Provedená studie ukázala značné rozdíly v přístupech vysokých škol Ukrajiny k přípravě budoucích odborníků, především v oblasti humanitních věd. Některé vzdělávací instituce, které zohledňují požadavky globální informačního systému a síťového prostoru, již obnovují metodiku a obsah klasických speciálních historických disciplín, a snaží se najít určitou rovnováhu mezi výukou historických a informačních a komunikačních disciplín. Toto platí zejména pro vysoké školy technického zaměření. Nyní se klasické univerzity snaží uchovat tradice vytvořené v historické vědě na Ukrajině, zaměřují se na výuku a zahrnují do seznamu komponentů vzdělávacích odborných programů klasické disciplíny, které na Ukrajině převážně patří do speciálních odvětví historické vědy: historiografie, archeologie, studie pramenů, antropologie, archivnictví atd. Co se týká speciálních historických disciplín, přednáší se většinou jako jedna integrovaná disciplína.

ZUSAMMENFASSUNG

HISTORISCHE SPEZIALDISZIPLINEN IM WISSENSCHAFTS- UND BILDUNGSRAUM DER UKRAINE

Der Artikel analysiert die Geschichte von Herausbildung und Verbreitung der historischen Spezialdisziplinen in der Wissenschafts- und Bildungslandschaft der Ukraine im 20.–21. Jahrhundert. Besondere Aufmerksamkeit wird dem Platz und der Aufgabe der historischen Spezialdisziplinen in der Struktur der historischen Wissenschaft gewidmet. Heute gibt es in der Ukraine 80 historische Spezialdisziplinen. Die Unterteilung der historischen Spezialwissenschaften in traditionelle (klassische) und nicht traditionelle ist das Resultat einer langen Diskussion in wissenschaftlichen Kreisen über ihre Klassifikation. Diese Unterteilung ist relativ, weil es verschiedene Klassifizierungsschemata gibt.

Es wird der Einfluss wissenschaftlicher Publikationen auf die Entwicklung der spezialisierten Forschungen und die Herausbildung wissenschaftlicher Schulen untersucht, sowie eine Bewertung der Aufgaben der historischen Spezialdisziplinen bei der fachlichen Heranbildung von Experten vorgenommen.

Ein Monitoring der Webseiten von Hochschuleinrichtungen ermöglichte es, an den Universitäten in der Ukraine verschiedene Eigentums- und Unterordnungsformen, sowie die Komponenten der historischen Spezialwissenschaften im Einklang mit den Merkmalen der Fachbereiche: 032 „*Historie und Archäologie*“ (Wissenszweig – „*Historie*“) und 029 „*Information, Bibliothekswesen und Archivwesen*“ (Wissenszweig – „*Kultur und Kunst*“) vorzustellen. Durch die Studie wurde ermittelt, dass Archivwesen und Historiografie die häufigsten Disziplinen an den Universitäten der Ukraine sind. Numismatik, Sphragistik, Paläografie, Genealogie, Heraldik, Metrologie, u.a. werden in der Regel in einem integrierten Kurs der historischen Spezialdisziplinen vor allem für den Fachbereich 032 gelehrt. Im Fachbereich 029 sind Archivwesen und Dokumentation am meisten verbreitet, und die historischen Spezialdisziplinen sind als integrierter Kurs Ausbildungsbestandteil einiger weniger Bildungs- und Fachprogramme.

Schlüsselworte: historische Spezialwissenschaften – historische Spezialdisziplinen – Hochschulbildungseinrichtungen in der Ukraine – Wissenszweig – Fachbereich „*Geschichte und Archäologie*“ – Fachbereich 029 „*Information, Bibliothekswesen und Archivwesen*“

Překlad Artlingua, a. s.

SUMMARY

SPECIAL HISTORICAL DISCIPLINES IN THE ACADEMIC AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF UKRAINE

This article analyses the history of the formation and spread of special historical disciplines in the academic and educational environment of Ukraine in the 20th–21st century. Special

attention is paid to the place and role of special historical disciplines in the structure of historical science. Today there are 80 special historical disciplines in Ukraine. The division of special historical disciplines into traditional (classic) and non-traditional is a result of a long discussion in academic circles on the classification thereof. This division is relative, because there are various classification schemes.

The impact of peer-reviewed scientific publications on the development of specialised research and formation of scientific schools is investigated. An evaluation is made of the role of special historical disciplines in the professional training of experts.

Monitoring of the websites of post-secondary facilities made it possible to present various forms of ownership and subordination and components of special historical fields at universities in Ukraine in compliance with the characteristics of the field: 032 “*History and Archaeology*” (knowledge branch – “History”) and 029 “*Information, Library and Archive Science*” (knowledge branch – “*Culture and the Arts*”). Through this study it was determined that archive science and historiography are the most frequent disciplines at universities in Ukraine. Numismatics, sphragistics, palaeogeography, genealogy, heraldry, metrology, etc. are generally taught in an integrated course of special historical disciplines primarily for field 032. In field 029, archive science and historiography are the most widespread, and special historical disciplines as an integrated course are an educational component of just a few educational and professional programmes.

Keywords: special branches of historical science – special historical disciplines – institutions of higher education in Ukraine – knowledge fields – field “*History and Archaeology*” – field 029 “*Information, Library and Archive Science*”

Překlad Artlingua, a. s.

Poznámky

¹⁾ V. Bezdrabko, *Seminář z archivnictví a pomocných historických disciplín CSIA Ukrajiny ve Lvově: vědecký fenomén*. Zápisky Lvovské vědecké knihovny V. Stefanyka. 2008. 1 vyd., 16, s. 546–579.

²⁾ A. S. Bojko-Gagarin, *Peněžokazectví ve Střední a Východní Evropě v době středověku a raného novověku*. Kyjev: Ukrajinská konfederace žurnalistů, 2017, 549 s.

³⁾ H. Bondarenko, *Speciální historické disciplíny: výukový tutoriál*. Luck: Veža-Druk, 2015. 424 s.

⁴⁾ I. N. Vojtechivska – M. F. Dmytrijenko, *Speciální historické disciplíny*. Encyklopedie historie Ukrajiny. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=SID (datum podání: 25. 05. 20)

⁵⁾ V. I. Voronov, *Speciální historické disciplíny: Učebnice*. Dnipro: Lira, 2019. 160 s.

⁶⁾ Genealogie. Sborník vědeckých prací. Předseda redakčního kolegia V. A. Smolij; zpracovatel V. V. Tomazov. Kyjev: VD Prostir, 2013. vydání. I. 440 s. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C2

1COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=10986 (datum podání: 01. 06. 2020).

⁷⁾ *Genealogie sociálních, lokálních a etnických skupin Ukrajiny: prameny, metody výzkumu, pojení se sociální*. Sborník vědeckých prací. 2. vyd. Kyjev: VD Archivář, 2016. 390 s. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=10986 (datum podání: 01. 06. 2020).

⁸⁾ P. I. Horochivskij, *Speciální historické disciplíny: Kurzy přednášek: výukový tutoriál pro prezenční studenty*. P. I. Horochivskij Umaň: RVC Sofie, 2010. 268 s.

⁹⁾ A. Zamlinskyj, *Speciální historické disciplíny*. Kyjev. 1992. 324 s. <http://resource.history.org.ua/item/0008523> (datum podání: 17. 06. 2020).

¹⁰⁾ V. J. Ivaščenko – O. I. Krasko, *Výzkumy v oblasti vědy o pramenech, archivnictví a speciálních historických disciplín na historické fakultě Charkovské univerzity*. Věstník Charkovské národní univerzity V. N. Karamzina, 2015, č. 1145. Série Historie. 50. vyd., s. 134–144. UPL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10552> (datum podání 17. 06. 2020).

¹¹⁾ M. M. Ilkiv-Svydnyckij, *Formování nového kánonu speciálních historických disciplín na Ukrajině*. Věstník Lvovské univerzity. Série Historie. 2010. 45. vyd., s. 709–728.

¹²⁾ Historická fakulta Umanské státní pedagogické univerzity Pavla Tyčny. Vzdělávací program bakaláře UPL: <https://history.udpu.edu.ua/tretye-menyu-2/osvitni-prohramy/138-osvitni-prohramy-bakalavriv> (datum podání: 20. 06. 2020).

¹³⁾ Historický ústav NAN Ukrajiny. Oficiální webové stránky. URL: http://history.org.ua/uk/structure/v_it (datum podání: 17. 05. 2020).

¹⁴⁾ J. Kalakura, *Speciální historické disciplíny na Národní univerzitě Tarase Ševčenko*. Speciální historické disciplíny: otázky teorie a metodiky. Sborník vědeckých prací, č. 1. Kyjev 1997, s. 140–150. URL: http://history.org.ua/JournALL/sid/sid_1997_1/sid_1997_1.pdf (datum podání: 31. 05. 2020).

¹⁵⁾ J. Kalakura, *Struktura speciálních historických disciplín jako subsystému historické vědy*. Speciální historické disciplíny: otázky teorie a metodiky. Sborník vědeckých prací. Kyjev 2004, č. 11. s. 37–52. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=sid_2004_11_1_37 (datum podání: 31. 05. 2020).

¹⁶⁾ Katalog vzdělávacích programů VÚ «Magistr» Luganské státní akademie kultury a umění. Webové stránky katedry UPL: <https://ldakm.edu.ua/osvitnij-stupin-magistr/> (datum podání: 30. 06. 2020).

¹⁷⁾ Katedra archivnictví a speciálních odvětví historické vědy Kyjevské národní univerzity Tarase Ševčenko. Webové stránky katedry. UPL: <http://archives.knu.ua/> (datum podání: 29. 06. 2020).

¹⁸⁾ Katedra knihovnictví a bibliografie Lvovské národní univerzity Ivana Franka. Webové stránky. UPL: <http://kbb.lnu.edu.ua/> (datum podání: 29. 06. 2020).

¹⁹⁾ Katedra historie a archeologie Východní ukrajinské univerzity Volodymyra Dalja. Pracovní studijní přípravy studentů vysokých škol v oboru 032 «Historie a archeologie». UPL: http://mdl.snu.edu.ua/pluginfile.php/6481/mod_resource/content/2/032_19Dm_12_04_2019.p. (datum podání: 20. 06. 2020).

²⁰⁾ Katedra historie novověku a současné doby Černivecké národní univerzity Jurije Fedkovyče webové stránky katedry UPL: <http://history.chnu.edu.ua/res//history/magistrpdf/New/032%20BA.pdf> (datum podání: 20. 06. 2020).

- ²¹⁾ Katedra historie Národní univerzity «Kyjevo – Mohyljanská akademie». Webové stránky katedry UPL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/osvita/fakulteti/fgn/kafedra-istoriji> (datum podání: 20. 06. 2020).
- ²²⁾ Katedra historie a práva Čerkaské státní technologické univerzity. Přehled disciplín, vyučovaných na katedře. UPL: <https://chdtu.edu.ua/lf/kiu/disciplines-kiu> (datum podání: 20. 06. 2020).
- ²³⁾ Katedra kulturologie a informačních komunikací Národní akademie vědoucích pracovníků kultury a umění. Webové stránky katedry UPL: <https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-praktichnoji-kulturologiji-ta-art-menedzhmentu/kafedra-kulturologiji-ta-informatsiinyh-komunikatsii> (datum podání: 30. 06. 2020).
- ²⁴⁾ Katedra mezinárodních informací Černivecké národní univerzity Jurije Fedkovyče Webové stránky katedry UPL: <http://www.interinf.chnu.edu.ua/index.php?page=ua> (datum podání: 29. 06. 2020).
- ²⁵⁾ S. Litvinskaja, *Zkušenosti s výukou disciplín «Dokumentace» a «Dokumentologie» na národní letecké univerzitě*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/opyt-prepodavaniya-distiplin-dokumentovedenie-i-dokumentologiya-v-natsionalnom-aviatsionnom-universitete-1/viewer> (datum podání: 07. 06. 2020)
- ²⁶⁾ Vědeckovýzkumný ústav historie a sociohumanitních věd O. M. Lazarevského Národní univerzity «Černihivské collegium» T. G. Ševčenka. Studijní programy. UPL: <https://inst-hist.net-house.ua/page/1359967> (datum podání: 20. 06. 2020).
- ²⁷⁾ O. Odnoroženko, *Rodová heraldika Ruského království a Ruských zemí Koruny Polské ve XIV.–XVI. století*. Charkov 2009. 312 s. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Odnorozhenko_Oleh/Rodova-heraldyka-Ruskoho-korolivstva-ta-Ruskykh-zemel-Korony-Polskoi-XIV-XVI-st.pdf (datum podání: 31. 05. 2020).
- ²⁸⁾ Studijní programy/přípravné programy katedry humanitních věd, kultury a umění Kremenčucké národní univerzity Mychajla Ostrohradského UPL: <https://ukrzn.jimdofree.com/%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%BE%D0%BF%D0%BF/> (datum podání: 30. 06. 2020).
- ²⁹⁾ Studijní programy katedry dokumentace a informační činnosti Národní metalurgické akademie Ukrajiny. UPL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2046/p2495> (datum podání: 30. 06. 2020).
- ³⁰⁾ Vzdělávací odborný program katedry historie a dokumentace Národní letecké univerzity Dokumentace a informační činnost první (bakalářské) úrovně vysokoškolského vzdělání v oboru 029 Informatika, knihovnictví a archivnictví. UPL: https://www.dropbox.com/s/wshtbj479hxjzgu/029_2019.pdf?dl=0 (datum podání: 30. 06. 2020).
- ³¹⁾ Vzdělávací odborný program Historie a archeologie druhé (magisterské) úrovně vysokoškolského vzdělání v oboru 032 Historie a archeologie. Fakulta pedagogiky a psychologie Mykolajivské národní univerzity V. O. Suchomlynského URL: http://mdu.edu.ua/?page_id=22173 (datum podání: 23. 06. 2020).
- ³²⁾ Vzdělávací činnost historické fakulty Dniprovské národní univerzity Olesja Hončara UPL: <http://www.dnu.dp.ua/view/fistor> (datum podání: 22. 06. 2020).
- ³³⁾ M. Palijenko, *Archivář informační společnosti: problémy modernizace systému odborného vzdělávání*. Věstník Kyjevské národní univerzity Tarase Ševčenka. Série Historie. 3. vyd. 2016, 130, s. 57–62.

- ³⁴⁾ Přehled oborů a studijních programů Centrální ukrajinské národní technické univerzity UPL: <http://www.kntu.kr.ua/?view=abitur&id=1> (datum podání: 30. 06. 2020).
- ³⁵⁾ O schválení národního rámce kvalifikací. Usnesení kabinetu ministrů Ukrajiny ze dne 23. listopadu 2011 č. 1314. UPL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244824068> (datum podání: 05. 06. 2020).
- ³⁶⁾ O schválení seznamu odvětví znalostí a oborů, dle kterých se realizuje příprava vysokoškolských studentů. Usnesení kabinetu ministrů Ukrajiny ze dne 29. dubna 2015. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF#Texte> (datum podání: 06. 06. 2020).
- ³⁷⁾ O Národní doktríně rozvoje školství. Dekret prezidenta Ukrajiny ze dne 17. dubna 2020. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (datum podání: 06. 06. 2020).
- ³⁸⁾ O vysokoškolském vzdělání. Zákon Ukrajiny// Vědomosti nejvyšší rady Ukrajiny. 2014. č. 37–38, s. 2004. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (datum podání: 06. 06. 2020)
- ³⁹⁾ O vzdělání. Zákon Ukrajiny. Vědomosti nejvyšší rady Ukrajiny. 2017. č. 38–30, s. 380. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (datum podání: 06. 06. 2020).
- ⁴⁰⁾ Rejstřík subjektů vzdělávací činnosti. Vysokoškolská zařízení. Obor: Informatika, knihovnictví a archivnictví (029). UPL: <https://registry.edbo.gov.ua/search/> (datum podání: 20. 06. 2020).
- ⁴¹⁾ Rejstřík subjektů vzdělávací činnosti. Studenti vysokých škol. Obor 032 Historie a archeologie. UPL: <https://registry.edbo.gov.ua/search/> (datum podání: 20. 06. 2020).
- ⁴²⁾ Speciální historické disciplíny na národní univerzitě Tarase Ševčenka. Speciální historické disciplíny: otázky teorie a metodiky. Sborník vědeckých prací, č. 1. Kyjev 1997, s. 140–150. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0008784 (datum podání: 31. 05. 2020).
- ⁴³⁾ Speciální historické disciplíny: otázky teorie a metodiky. Sborník vědeckých prací. Periodika a periodické publikace Ústavu dějin Ukrajiny Národní akademie věd Ukrajiny. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JUJ_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=sid (datum podání: 10. 05. 2020).
- ⁴⁴⁾ Speciální historické disciplíny: informační adresář: výukový tutoriál pro studenty vysokoškolských zařízení. I. Vojcechivska (vedoucí kolektivů autorů) – V. V. Tomazov – M. F. Dmytrijenko [a jiní]. Kyjev: Lybid' 2008. 520 s.
- ⁴⁵⁾ Standard vysokoškolského vzdělání Ukrajiny: první (bakalářská) úroveň, odvětví znalostí: 02 Kultura a umění, obor 029 Informatika, knihovnictví a archivnictví. UPL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf> (datum podání: 28. 06. 2020).
- ⁴⁶⁾ Standard vysokoškolského vzdělání Ukrajiny: druhá (magisterská) úroveň, odvětví znalostí: 02 Kultura a umění, obor 029 Informatika, knihovnictví a archivnictví. UPL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-magistr.pdf> (datum podání: 28. 06. 2020).
- ⁴⁷⁾ Standard vysokoškolského vzdělání Ukrajiny. První (bakalářská) úroveň, odvětví znalostí 03 Humanitní vědy, obor 032 «Historie a archeologie». UPL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-032-b.pdf> (datum podání: 06. 06. 2020).
- ⁴⁸⁾ O. Tarasenko, *Využití informačních technologií ve výuce speciálních historických disciplín*. Věstník Kyjevské univerzity. Série Historie. 2008, č. 94–95. s. 63–67.

- ⁴⁹⁾ I. Tjurmenko, *Státotvorné aktivity Ivana Ogijenka (metropolity Ilariona): monografie*. Kyjev: 1998. 282 s.
- ⁵⁰⁾ Ukrajinská paleografie: výukový tutoriál. V. Denysjuk. Umaň: Vizavi, 2012. 164 s.
- ⁵¹⁾ Ukrajinská numismatická ročenka. URL: <https://numismatic-journal.com/index.php/journal/issue/archive> (datum podání: 02. 06. 2020).
- ⁵²⁾ Fakulta historie a mezinárodních vztahů Rovenské státní humanitní univerzity. Vzdělávací odborný program, první (bakalářské) úrovně vysokoškolského vzdělání v oboru 032 «Historie a archeologie». URL: http://www.rshu.edu.ua/images/osvitni_programi/osv_prog_bak_032_istor_ta_arheol_2019.pdf (datum podání: 23. 06. 2020).
- ⁵³⁾ Fakulta historie a filozofie národní univerzity I. I. Mečnikova. Webové stránky katedry UPL: <http://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/hist/spetsialnosti-ta-spetsializatsii> (datum podání: 20. 06. 2020).
- ⁵⁴⁾ R. Šust – O. Celujko, *Pomocné/Speciální historické disciplíny na Lvovské univerzitě: historiografie – otázky a perspektivy dalšího výzkumu*. URL: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/01/Pages-from-Istoriia_ta_istoryky_u_Lvivskomu_universyteti_tradytsii_ta_suchasnist_do_75-lit-tia_stvorennia_istory.pdf (datum podání: 05. 06. 2020).
- ⁵⁵⁾ M. Jaremenko, *Speciální historické disciplíny: výukový tutoriál pro student historických oborů*. Kyjev: Agrar Media Group, 2010. 197 s. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16922> (datum podání: 05. 06. 2020).
- ⁵⁶⁾ Académie internationale d'héraldique. Bibliographie. URL: <http://www.aih-1949.com/contacter.php> (datum podání: 01. 06. 2020).
- ⁵⁷⁾ Anne-Marie Dubler, *Sciences auxiliaires d'histoire. Dictionnaire historique de la Suisse*. UPL: <https://hls-dhs-dss.ch/fr/articles/008287/2011-10-19/> (datum podání: 27. 05. 2020)
- ⁵⁸⁾ I. Tjurmenko – L. Bozhuk, *An archivist and a records manager: Professional education in Ukraine (case study of the National aviation University)*. Knygotyra, č. 73, s. 289–319. URL: <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/view/15786/14797> (datum podání: 17. 06. 2020).